

Füllér Gizella

Tehetséggondozás korai gyermekkorban?!

„A gyermeknevelés veszélyes dolog: ha sikerül, rengeteg küzdelem és gond az ára, ha nem sikerül, felülmúlhatatlan fájdalom”

A neveléstudományok, az oktatáspolitikai és a mindennapos pedagógiai gyakorlat egyik legidősebb témaköre a tehetséges gyermekek nevelése.

A tudomány és technika világában az emberi minőség emelése nélkül nem juthatunk előre és ez elsősorban oktatásfejlesztési kérdés. Egy ország társadalmi, politikai, gazdasági építése attól függ, mennyiben tudja kibontakoztatni az emberekben rejlő tehetséget.

A világszerte – hazánkban is – feldúsult, elmélyült tehetségvédelmi szakirodalom félreértetlenül bizonyítja, hogy a társadalmak felismerték, a legértékesebb erőforrás az emberekben rejlő tehetség. A mi dolgunk ezt a sajátos többletet megtalálni és a lehetőségek határáig fejleszteni. A mindenkiben megjelölhető képességek feltárása, kibontása jelenti azt az általános érvényű feladatot, amely a művelődés minden területére vonatkozik és minden pedagógust megszólít. Ez az, ami egységesen szakmai és emberi kötelességünk. Célunk az embernevelés. Az embernevelésben a kisgyermekkor fejlesztés a legfontosabb láncszem. A gyermekkor nem más, mint a legtágabb értelemben vett tanulásnak és az életfontosságú beállítódások kialakulásának kora. A neveléstudományok, a lélektan kutatói szerint születéstől hétéves korig úgyszólván végleg eldől, milyenné válik a személyiség később, mire viszi az ember, mennyit tud felszínre hozni a benne rejlő képességekből. Bizonyos, hogy minél korábban érik a személyiséget megfelelő fejlesztő hatások, annál valószínűbben lesz képes gazdagítani az emberiséget. Nevelői becsvágyam azt kívánja, hogy a gyermeket hosszú távra tarisznyáljam fel, valóságosan építve testüket, lelküket, gyermeki műveltségüket.

A modern pedagógia alapelve szerint minden gyermeket a neki megfelelő nevelés illet meg, vagyis mindenkit az ő legeredményesebben fejlesztő nevelésben kell részesíteni. Felmérések szerint a gyermekek 75%-a adja azt a középsávot, amelynek igényeihez mérik világszerte az általános oktatás színvonalát. Akik kívül esnek e normál sávon, többé-kevésbé speciális foglalkoztatási, nevelési programra van szükségük. Az átlagtól fölfelé eltérők a tehetséget mutató gyerekek.

A tehetség kisarjadása olyan sejtelmes és rejtelmes szép jelenség, mint amikor a mag kikel a földből. Fejlődéséhez szükség van a kertész óvá, támogató, ösztönző munkájára, mert nélküle „elkallódhat”. A mai pedagógiában nem eldöntött kérdés, mi módon történjék az ígéretes tehetségek képzése, nevelése. Hiszem és vallom, hogy a tehetség-felderítést minél korábbi életkorban kell megkezdeni, mert az ígéretből tehetség nagy valószínűséggel csak akkor lesz, ha minél korábban, minél magasabb színvonalon, s minél inkább az adottságoknak, képességeknek megfelelő módon kezdődik meg a gondozás.

Hogyan illeszkedik a tehetségnevelés a közoktatás fejlesztési elképzeléseibe?

Az 1985-ös oktatási törvény óta az intézményes tehetségnevelés elvi lehetősége adott. A napvilágot látott gyakorlati kezdeményezések (fejlesztő programok, speciális osztályok, szakkörök stb.) azt az elkötelezettséget mutatják, hogy érdemes tenni a valós értékek kibontásáért. A NAT-ban megfogalmazottak szerint az értékek azt a célt szolgálják, hogy a gyermekek adottságaikkal, fejlődésükkel, szervezett és spontán tapasztalataikkal összhangban minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket. Ez az elvárás kötelez, hogy a pedagógiai program készítésekor a differenciált, egyénre szabott nevelés elve alapján tervezzük a képességek és a tehetség fejlesztését szolgáló tevékenységeket is. Az előző gondolatok az Óvodai nevelés országos alapprogramjának humanista üzenetét váltják gyakorlattá.

Mit kíván a tehetséges gyermek?

Az amerikai Benjamin S. Bloom pedagógus több tehetséges ember életútját elemezve megállapította, hogy minden átlagos képességű, még az extrém magas képességű egyénnek is szüksége van a környezet támogatására, azaz olyan mentorra – szülőre, nevelőre –, akik optimális erőfeszítésre készítik őket a számukra megfelelő motivációs eszközök alkalmazásával. A gyermek számára a környezetéből legfontosabb közeg a család, hisz a születéstől kezdve a legtöbbet ebből a mikroközösségből kapja. Igen nehéz a tehetséges gyermek szülőjének lenni, mivel könnyen beleragadhat a gyermeknevelés mindennapos feladataiba és nem tudja tágabb perspektívából szemlélni a dolgokat.

Segíthet néhány tanács is:

- Legyen a gyermeknek egy olyan helye, ahol úgy rendezheti játékait, dolgait, hogy mélyebben belemerülhessen foglalatosságaiba.
- Kapjon elég időt játékra, amikor megszakítás és beavatkozás nélkül játszhat.
- Célszerűbb egyszerűbb játékokat vásárolni, mert képzelőerejét jobban megdolgoztatja, mint a bonyolult játékok.
- Legyen lehetősége a lakáson kívül is játszani, a természetben (homok, víz, föld, levegő).
- Szerezzen tapasztalatot és kapcsolódjon be a szülők munkájába, hogy utánozhassa az élet tevékenységeit.
- Érzelmeinek szabad kifejezésére legyen módja (művészeti tevékenységek).
- Kapjon sok mesét – állatmesétől a tündérmeséig – élőben. Korlátozott ideig nézzen televíziót, videót.
- Meg kell találni a helyes egyensúlyt az élményekkel való elárasztásának és a gyermek érzékeinek védelme között.

A legfontosabb a meleg, szerető, nyugodt, érdeklődéssel és lelkesedéssel teli atmoszférára megteremtése, melyben alkotó képzelete kibontakozhat.

A családon belül a szülő, az intézményes keretekben a nevelő a lelke, a fő mozgatóereje a tanulási folyamatnak. Az intézményi–óvodai nevelés feladata felfedezni, felszabadítani és ösztönözni a gyermek belső lehetőségeit, hogy az ígéretes gyermek azzá váljék, amire képes. Ez a felfogás nem a gyermeki kívánságok korlátlan érvényesülésének engedését jelenti, hanem azt, hogy megfelelő mértékben és módon tartuk szem előtt érdekeit.

Felvetődik a kérdés, milyen módszerek segíthetik a felismerést általában is, és kisgyermekkorban. Elsőként a megfigyelést említhetjük a szülő, a nevelő részéről. Az összehasonlításban az adott életkor általános jellemzői, valamint a gyermek önmagához való viszonyítása szerepelhet nagy jelentőséggel. A módjával használt képességvizsgálatok képet adnak az analógiák, különbségek felismeréséről, a teljesítmények, kreativitás, kombi-

náló készség szintjéről. A személyes és célzott beszélgetések mint módszerek nagyban segítik a felismerési tevékenységet.

Az azonosító, de a fejlesztő munkában is szükséges néhány fejlődési jellemző figyelembevétele. A gyermekkorban az emberi szervezet érésének, az emberi képességeknek megvannak a különösen érzékeny szakaszai, amikor a gyermek az adott képességet a legkönnyebben el tudja sajátítani. Ehhez társul a minden egészséges gyermekben meglévő kíváncsiság, melyet a pszichológia többféleképpen nevez: önmagáért való tudásszükséglet, tanulási vágy, explorációs (kereső–kutató) aktivitás, manipulációs késztetés. Az ösztönző környezet készíti a gyermeket, hogy ösztönös, élénk tájékozódással fűrkésze környezetét, próbálja ki önmagát, talányokat, problémákat tisztázzon, járjon mindennek a végére. Ezen belső késztetések alakulásában a gyermeki ismeretvágytól a kutató tehetséghez, a gyermeki fantáziától a művészi készséghez vagy más tehetségterülethez vezethet az út.

Sokan úgy gondolják, túl korai óvodás korban a tehetségre utaló képességek, tulajdonságok után nyomozni. Ellenvéleményként bátran leírható, hogy az óvoda a maga kiegyensúlyozott légkörével, változatos, kötetlen lehetőségeivel akarva- akaratlanul felszínre hozza a többet mutató növendék személyiségének összetevőit. A megnyilvánulási jegyeket felölősséggel elemezni kell, el kell gondolkozni az összetevők sajátos összefonódásairól. Ebben segít Harsányi István Tehetségvédelem című könyve. A következő megállapítást azonban semmi esetre sem hagyhatjuk figyelmen kívül: a korai felismerésnek csak abban az esetben van értelme, ha a kisgyermekkorai tehetséget idézőjelben használjuk, ami helyes fel fogásban lehetőséget, előfeltételt, ígéretet jelent.

Gyakorló pedagógus számára nyilvánvaló bizonyos képesség minden gyermekben van, de mindenki mégsem lesz tehetség. Ennek az az oka, hogy egyes gyermekekben halmozottan, erősebben, kifejezettebben jelentkeznek valamilyen képességre utaló tulajdonságok. A tehetséges gyerek sok örömet ad a szülőknek, nevelőknek. A tehetség nagy kincs, ami felismerés után egyéni bánásmódot kíván.

Hogyan segíthetünk az álarc mögé bújt tehetségnek?

A tehetséges gyerekek egy csoportjára jellemző lehet, hogy nincs számára érdektelen dolog, mindent ki akar próbálni. Ez egy bizonyos fokig természetes, hisz energiája sem átlagos szintű, de könnyen felületességre szoktathat az elmélyültség, a koncentrátság kívánalmával szemben. A nevelői tapintat segíthet az erősebb érdeklődési terület felismerésében, terheléssel, kibontással, játékos megközelítések alkalmazásával. Problémát jelenthet – óvodában is –, hogy a fejlesztés során az „átlagra méretezett ütem” lassú a gyorsfelfogású, jobb képességű gyerek számára, ami érdektelenséget szülhet, türelmetlenséget válthat ki. Jó, ha ilyenkor a nevelő tarsolyában van néhány érdekes feladat az ígéretet sejtető gyermek számára is, amellyel lekötheti figyelmét és így a rendbontás elmarad.

A fentebb leírt jelenség ellenpéldája a túlterhelés. A „tehetséges óvodás” elsősorban gyerek! Lételeme a játék, neki is szüksége van pihenésre. Tapasztalható, hogy a szülő gyermekét érettsége révén idősebbként kezeli, mint amilyen valójában (tanítás veszélye) és a gyermekek érezhetők a fáradtság és kedvetlenség jelei. Bátran bízzuk rá a terhelés mértékét, a haladás ütemét, hogy elkerüljük a túlhajszoltságot.

Tapasztalhatjuk azt is, hogy az ígéretes gyerek elszigetelődhet a társaktól, esetleg magányossá válhat vagy beilleszkedési nehézségei vannak. Ez adódhat türelmetlensége, értetlensége miatt, mivel gyerek még és nem tudja felnőtt módon megérteni a társak „tulajdonságát”. Ugyanakkor a társak is hasonló okok miatt nem értik különö voltát. Segíteni mindig az adott helyzetnek megfelelően lehet mindkét oldalról elfogadtatással.

Óvónői hivatásom gyakorlása során talákoztam még egy olyan problémával, ami a tehetséget sejtető gyermek esetében gondot okozhat. Előfordulhat, hogy a személyiség-

összetevők egyenlőtlenül fejlődnek, azaz egy részterület felgyorsul, más terület viszont elmaradt a fejlődésben. A példaként említett gyermek esetében az értelmi erői átlag feletti, a kis- és nagymozgások sora pedig elmarad a kortársakétól. A személyre szabott fejlesztés a nagyobb érettséget sejtető területen a szárnyaltatást, az alacsonyabb érettséget mutató területen a kompenzálást mint megoldási módot célozta meg.

Hogyan tehetjük a jót jobba az intézményes nevelés – óvodai nevelés – keretein belül?

Kísérletek bizonyították, a legeredményesebb fejlődés–fejlesztés útja az érzelmi nevelésen, a játékos kreativitáson és a szociális szituációkon, tevékenységeken keresztül vezet. A tanulás helyes értelmezése 3–6 éves korban a spontán, elsősorban még a mozgásos, utánzós játékokban realizálódó érzelmi, kreatív, szociális és gyakorlati lehetőségként felfogó nevelés az eredményes, ellentétben a tisztán kognitív, emlékezeti teljesítményt (iskolai) célzó neveléssel. A tehetséges gyerekekre leselkedő veszély igen nagy, hiszen kognitív érettségük csábít a korai tanításra. A leggyakoribb hiba verbális absztrakciókkal, tudatosítással terhelés. Sok esetben nekünk, óvónőknek kell védeni a tehetségeket, hogy ne legyenek szorongástól szenvedő, feldolgozatlan frusztrációktól gyötört, hisztérikus reakciókat mutató, vagy egyszerűen a túlzott követelményektől kimerült gyermekek.

Mivel érvelhetünk? Miért építhetünk a játékra?

Az óvodában tulajdonképpen kétféle játék folyik. Az egyik az igazi játék, amit a gyermek spontán játéka jelent a gyermeki világ sajátosságaival. A másik, az óvónő által kezdeményezett játék, amelyet ugyan a saját elképzelései szerint indít el, de a gyermekek maguk viszik, alakítják tovább. Az első formában a felnőtt feladata a tudatos megengedő, támogató, biztosságot adó jelenlét, amelyben az óvónő is potenciális partnerként van jelen. A felnőtt által kezdeményezett játékban sem a végeredmény a fontos, hanem a folyamat, amelyben a gyerekek olyan „kulturáló és civilizáló többletet” kapnak, amit csak a nevelő tud. Mondhatjuk úgy is, hogy hét éves kor alatt a szimbolikus megközelítés nyelvén – közege a játék és mese – értenek leginkább a gyerekek. Az óvoda és nevelői szerencsés helyzetben vannak, mert a pszichológia visszanyerte meghatározó szerepét a nevelési eljárások kialakításában, amit bizonyít, hogy az óvodai nevelés országos alapprogramjában kiemelt szerepet kapott a játék, és az értékközvetítés differenciált megvalósítása. A korszerű, gyermekközpontú alapprogramra épülő helyi program része lehet a tehetséget sejtető gyermekek szükségleteit kielégítő feladatok, átgondolások tervezete.

A tehetséges gyerek neveléséhez nagy segítség az óvodapedagógusnak egy előre átgondolt, de rugalmasan kezelt fejlesztési útmutató, melyet a mellékletben bemutatunk.

A tehetséget sejtető gyermek jellemének alakítása ugyanolyan lényeges, mint képességeinek fejlesztése. Az érzelemre mint nevelési eszközre biztosan támaszkodhatunk. Az egyéni bánásmód csak szülői segítséssel valósítható meg. Gyakorló óvónőként a legfontosabbnak azt a beállítódást, attitűdöt tartom, amikor a segítő szándék a tehetséget sejtető gyermekben észreveszi az egyedít, keresi a megismételhetetlent, nem kívánja a „szabálytalant” az átlaghoz igazítani, hanem megkísérli megérteni és elfogadni.

Az alábbi tervezet a lehetséges irányokat próbálja számba venni, amelyeket a gyermek aktuális fejlettségi állapotához szükséges igazítani, hisz minden gyermek egyedi és egyéni eset. A nem tipikus helyzetek mindig egyéni megoldásmódokat követelnek, melyben minden résztvevő – gyerek, szülő, nevelő – erőfeszítésére, ötletességére szükség van. Az egyes területek fejlesztése csak akkor válik értékké, ha összhangban van a gyermek testi, lelki, értelmi és érzelmi szükségleteivel, sajátos haladási ütemével és segítő képességeinek fejlesztésével.

Egy kis nemzet jövője elsősorban attól függ, hogy tagjai az adottságoknak, képességeknek, hajlamoknak legjobban megfelelő életpályára rátaláljanak, melyen produktívak, a társadalmi teljesítményben sikeres emberek legyenek. A nevelésnek ebben a célban az a szerepe, hogy felismerje, megérezze, a növendékekben szunnyadó csírákat és ezek kifejlődését segítse. Ebben a folyamatban az óvoda az alapokat teremti meg, alapok nélkül pedig építkezni nem lehet. Az eredményességet csak az individualizált nevelés jelenti, mely számba veszi az egyéni tehetségek kvantitatív és kvalitatív különbségeit.

Miben látom az előrelépést?

Az országos tehetségprogram megvalósításának feltétele, hogy a helyi tantervek, programok tartalmazzák az intézmény tehetségfejlesztési elképzeléseit. Az elképzelések lényeges eleme kell hogy legyen az esélyegyenlőség, a szabadság biztosítása, a rugalmas oktatási rendszer (iskolakezdés, évfolyamugrás, saját ritmusú haladás). A pedagógusnak individualizálnia kell a nevelést, differenciált eljárásra kell törekednie. A jövő útja lehet a heterogén csoport szervezése, mert a nagyobb fejlődést a különböző fokon szocializált gyermekek adják a „mások vagyunk, mert emberek vagyunk élményével.” Az eredményességet segítené a nevelők továbbképzése a tehetség területeinek mélyebb megismerésében. Ezenkívül szükség lenne a meglévő tehetséggözpontok mellé még több regionális központ kialakítására, amelyek konkrét szakmai, szakértői segítséget nyújthatnának a gyakorlati megvalósításban. Nem utolsó sorban fokozottabb társadalmi odafigyelést és nagyobb anyagi ráfordítást kíván e kérdéskör.

A Magyar Tehetséggondozó Társaság elfogadta „A tehetségnevelés távlati fejlesztési programja” című dokumentumot, amely a kultuskormányzat elé kerül. A dokumentumban hosszú távú célok és rövid távú programok fogalmazódnak meg azzal a céllal, hogy intézményi szinteken jól működő, a fejlődést segítő tehetségnevelési rendszer alakulhasson ki. Tágabb értelemben az egész ország emberi feltételeiről van szó.

Irodalom

Allport, Gordon, W.: *A személyiség alakulása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Balázsné Szűcs Judit: *Miből lesz a cserebogár*. Alex-typo, 1992.

Gefferth Éva – Herskovits Mária: *Csak keresni kell...* Pedagógiai Tükör Kiskönyvtára, Szolnok, 1990.

Goleman, Daniel: *Érzelmi intelligencia*. Háttér Kiadó, Budapest, 1998.

Melléklet

1. A nyelvi, irodalmi, kommunikációs készségfejlesztés

– Impulzív, áradó mesélő- és beszélőkedv megőrzése.

– Aktuális beszédhelyzethez alkalmazkodás – szemlélő, figyelve hallgató, leíró, összefüggéseket megértő és ennek lehetséges folytatását elképzelő, következményeket megfogalmazó, illeszkedve reagáló – nyelvi kapcsolatfelvételre törekvő magatartás formálása. Kivárási, türelem erősítése társ meghallgatásában.

– A beszéd téma megragadásában – a sorrend, az egymásmellettség, az összefüggések felismerése, a hangsúlyos részek megkülönböztetése a hangsúlytalanoktól – jól szerkesztett, érthető mondatok logikus kapcsolása a cél.

– Gondolat pontosítása, színesítése, meghatározottabbá tétele (szóvonat játék), sokféle, jól megfogalmazott, pontos információt kívánó kérdésfeltevés, válaszkészség gyakorlása.

– Szókincsbővítés célja a fogalmak, rokon értelmű szavak, ellentétpárok, mindkét irányú fokozások, tulajdonság, jelzők értelmezése, relációszókincs tágítása.

– A mondatalkotásban – egyszerű és összetett mondatokban – a réma (újat közlés) a beszédfolyamat lényegét emelje ki gesztusokkal, mozdulatokkal, érzelmi állásfoglalással, hangsúllyal színesítve.

– Olvasóvá nevelés elindítása (belső kép alakítás, fantázia, képzelet fejlesztés).

– Események, törekvések, dolgok többféle megközelítésére serkentés.

– Játékok a tények és fantázia között, a valóság és a lehetséges között, ami van és lehetne között.

– Szabad asszociációk, távoli, de releváns gondolatársításra ösztönzés.

– Metakommunikatív jelek, érzelmek, érzések felfogása, értése szabad és célzott beszélgetések folytán (prozodikus elemek, hangerő, hangsúly, hanglegítés, ritmus, hangszín – tekintet, mimika, gesztus, testtartás). Az érzések sokféleségének – jókedv, humor, vidámság, szomorúság, bátorság, félelem – átélése mondókák, versek segítségével.

– Improvizáló, rögtönző kedv erősítése: játék a színekkel, névcsőfólok kitalálása.

– Változatos mesei fordulatok a belső kép készítését, érzelmi állásfoglalást segítsék. Mese- és ritmusigényének kielégítésére törekvés. Mesei képek előhívásával, hangokba sűrítendő élményekkel gondolkodó, érző, kíváncsi beállítódás formálása.

– A bábozás az érzelem, képelet, ritmikus mozgás sajátos kifejezés formáit szolgálja.

– A könyv szeretetének erősítése.

2. Testi nevelés, a mozgáskészség fejlesztése

Általános követelmények:

– Nagymozgásoktól haladjunk a kismozgások felé, teljes ideg-izom koordinációt szolgáló mozgásokat gyakoroltassuk.

– Kezdetben egyidejűleg csak egy mozdulatot többféleképpen helyek, helyzetek, eszközök változatosságával.

– Fokozatosan szűküljön a mozgás tere, lendülete a biztonság, automatizáltsági fok, folyamatosság függvényeként.

– Legtöbbet a szabadban mozogjon a gyermek (mivel agyának aránylagos oxigénszükséglete testsúlyához viszonyítva sokszorosa a felnőttének)

Motoros képességek:

– Kondicionális képességek: alaperő, gyorsasági erő, állóképesség mint alapfeltételek egyéni ütemű fejlesztése aktív pihenők beiktatásával segíti a mozgáskoordináció, fizikai képességek, akarat tulajdonságok, érzelmi erők fejlődését is.

– A természetes mozgásokban jártasságok, készségek stabilizálása, a mozgás tempójának növelése, ciklusos mozgástevékenységekben gyorsasági gyakorlatok végzése.

– A gyorsasági erő (reakciógyorsaság, mozdulatgyorsaság, mozgásgyorsaság) fejlesztését egyéni ütem szerinti gyakorlatok rövid időn belül minél többszöri erőkifejtés szolgálja legjobban. Pl. különböző járás és futás módok rövidebb ideig, de gyorsan. Belegyorsuló futás, akadálykerülések, haladással végzett szökdelések, páros küzdőjátékok, sorversenyek.

– Alaperő és állóképesség fejlesztését célozza a közepes ellenállások leküzdését igénylő gyakorlatok folyamatos, viszonylag hosszabb ideig tartó ismétlése. Járások, futások, gimnasztikai gyakorlatok, terhelés növelése, versengések eszközök hordásával.

A koordinációs képességek fejlesztése jelentheti a végrehajtás minőségét, gyors helyzetfelismerést, gazdaságos, szép mozgást, mozgástanulás eredményességét.

– Az egyensúlyérzék alakítását segítheti a fokozatosan alacsonyabb–magasabb szerekre fel lépés, átlépés 10–50 cm magas tárgyakon, 30–40 cm lejtőn sétálás lefelé, 10–20 cm-re helyezett székeken haladás, body-roll görgetése hengeren ülve.

– A térérzékelést, téri tájékozást fejleszthetik járások, futások távolság, illetve irányváltoztatással, szerek kerülése, gimnasztikai gyakorlatok különböző irányokban végrehajtva, célba dobások változatai.

– Rítmusképesség, illetve tempó- és ritmusérzék jól fejleszthető ütemtartással járáshoz, versengésben, gimnasztikai gyakorlatokban.

3. A környezet megismerésére nevelés

– A világ rejtelseinek feltárása kutató, kereső, befogadó, problémaérzékeny beállítódásuk segítségével.

– A személyes tapasztalás, vizsgálódás kötetlen és célzott szempontok szerint különbségekre, hasonlóságokra, csoportosításokra, ítéletalkotásra, relációk feltárására, konkrét és absztrakt fogalmak megalkotására, oksági kapcsolatok keresésére, elmondására irányul.

– Kíváncsiságuk kielégítése, különböző irányokba fordítása, reális és élményszerű tapasztaltatás útján: megfigyeléssel (pl. növények ültetésekor fejlődési feltételek változtatása), vizsgálatokkal (pl. nagyító használata), mérésekkel, kísérletekkel (pl. vízszűrés), gyűjtésekkel.

– Hálószerű gondolkodás alakítása, azaz minden összefügg a környezetben.

– Szokások, attitűdök alakításának elindítása kapcsolódva mindennapi életünk elvárásaihoz, pl. esztétikai igény, takarékosági szokások, szemét- és hulladékkezelés.

– Találós kérdések által fogalmak beépítése szókincsébe (pl. báránnyelű, zúzmar).

4. A matematikai fejlesztés lehetőségei

A valóságos világ matematikájának megismerése konkrét, cselekvésre épülő élethelyzetekben, a gyermek személyes élményeiben, ta-

pasztalataiban, kapcsolataiban, spontán és szervezett szituációkban.

– A természeti környezet méret- és formagazdagságának megcsodálása, megismerése becsléssel, méréssel: magasság, vastagság, szabályosság, formaalakítás, állás, távolság, térbeli elhelyezkedés, szimmetria, hasonlóság, számosság.

– A matematikai jelenségek felismerése a mennyiségi viszonyok összehasonlítása, szétválogatása, sorba rendezése, tulajdonságok csoportosítása, űrmennyiségek, egész–fél, részek viszonya, szimmetrikusság, oldaltság, kiterjedések, távolság, párosítás területein a gyermeki érdeklődés függvényeként.

– Tapasztalataik szélesítése természeti jelenségek körében (nap, szél, csapadék, hőmérséklet) mérésekkel (hideg, meleg, pozitív, negatív számok, idő-hosszúság), megfigyelésekkel (írányok – szélfújás), tapasztalásokkal (tárgyak gurulása, nehéz, könnyű, szögletes, gömbölyű, csapadék – űrtartalom).

– Eszközök matematikájának megismerése a kiterjedésekről, mennyiségekről (pl. rengeteg, hatalmas, nyitottság–zárttság, néhány, számtalan, leszámítás párosával, visszafelé).

5. A vizuális nevelés területeinek fejlesztése

A művészetek nyelvének felismerése, befogadása, alkotói megismerése a rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, konstruálás, kézimunka, műalkotások megismerésével, a környezetalakítás eszközeivel.

– Vizuális önkifejezés fejlesztése.

– Ábrázolási mozgássorozatok készséggé alakítását célzó gyakorlatok, játékok végzése: szemmozgás, szem fixációs működések erősítése, vizuális zárttság–egészlegesség észlelése, vizuális ritmus gyakorlás.

– Vizuális és formaérzékük gazdagítása különböző eszközök rakosgatásával, kitapintásával.

– Szabad és spontán ábrázolási tevékenységre ösztönzés változatos és szokatlan eszközök biztosításával.

– Különböző eszközök gyűjtése, felhasználása: fonalak, gombok, dobozok, levelek, virágszirmok, termények, kavicsok, ruhadarabok.

– Ábrázolási munkák folytatása, részletezése, díszítése, gazdagítása, újrendezése, másféle megközelítése.

– Lehetőség a színek, formák, ritmus variálására, kipróbálására vizuális élmény kifejezésekor.

6. A zenei képességek alapozása, fejlesztése

Zenére érzékeny, fogékony, a zenét, művészetet művelő ember nevelése, megalapozása a cél. Fokozatai: érdeklődésselkeltés, tudatosítás és absztrakció.

– A zenei nevelés minden más fejlesztési területen a lehetőségeknek megfelelően kapjon teret.

– Évszakokhoz, ünnepekhez, népi játékokhoz kapcsolódó értékes zenei anyag megismerésében a rácsodálkozás, szépség érzése erősödjön.

– Játékdalhoz, mondókához, beszédhez kapcsolódó mozgások kitalálása, gyakorlása, kipróbálása az improvizáló készség kibontását segítse.

– A képzelet segítségével a beszélés, tettetés, tréfás összejátszás során az euritmia (beszédre, zenére történő mozgások) mint mozgáskultúra fejlesztése.

– Táncos mozdulatok, elemek, gesztusok, alakzatok, vonulások a plasztikai gazdagodást jelentsék.

– A csoportos népi játékdalokban az örömforrás elsődlegessége mellett kapjon szerepet az érzelmi emlékezet fejlesztése is (emberi kapcsolatok, egymásrautaltság, alkalmazkodni tudás).

– Egyre több hanginger megkülönböztetése (hang, zaj, zene).

– „Testhangszer” felfedeztetése. Kéz üti a tétet vagy más testrészt (megfigyelhető a magasság, hangszín, hangerő különbségei); taps a kéz más-más pontjain (tenyeréből üreges hangadás); csettintés ujjal, szájjal; lábdobogás (basszus).

A testhangszer játékaik előkészítetik a hangszerjátékokat:

– A dallambújtató játékban a halkulás–erősítés, eltűnés–visszatérés szabályaival.

– Hangok utánzása eszközzel, tempóváltással, szaggatva, folyamatosan, erősen, csendesen, felelgetve.

– Improvizáló próbálkozás zenei kísérettel hangszerekkel.

– Ösztönzés ritmuskitalálásra és dallamkitalálásra ritmusra.

– Ritmuspárosítás és egyenletes járás összekapcsolása során a különbség megéreztetése.

– Ritmikus, táncos mozgásigényének kielégítése.